

Dilin Mantıksal Analiziyle Metafiziği Eleme*

Çeviren: Ercan SALGAR**

1. Giriş

Antik dönem şüphecilerinden 19. yüzyıl ampiristlerine kadar birçok metafizik karşıtı olmuştur. Söz konusu eleştiriler değişik şekillerde ileri sürüldü (set forth). Eleştirilenlerin bir kısmı metafiziksel bilginin deneyim ile çeliştiğini ileri sürerek yanlış olduğunu beyan ederken, diğer bir kısım ise, metafiziksel problemlerin insan bilgisinin sınırlarını aştığı için onu belirsiz (uncertain) olarak tanımlıyorlardı. Metafizik karşıtı birçok kişi genellikle bu türden soruların ister yanıtlanabilsin ister ise yanıtlanamasın her iki durumda da onlarla ilgilenmenin gereksiz olduğunu belirterek, insanın her gün karşılaştığı pratik ihtiyaçlarla ilgilenmesini daha doğru bulmuştur.

Modern mantıktaki gelişmeler, metafiziğin geçerliliği ve haklılığına ilişkin sorulara yeni ve daha kesin (sharper) cevaplar vermeyi olanaklı kıldı. 'Uygulamalı mantık' ya da 'bilgi teorisi' araştırmaları mantıksal analiz aracılığıyla bilimsel ifadelerin bilişsel (cognitive) içeriğini ve ifadelerde ortaya çıkan sözcüklerin anlamlarını aydınlatmayı amaçlayarak, biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere iki sonuca ulaşmıştır. Deneysel bilim alanında elde edilen olumlu sonuçlar; bilimin çeşitli alanlarında farklı kavramları ve onların biçimsel mantık ve bilgi kuramsal

* Bu makale R. Carnap'ın izniyle 1932 Yılında "Überwindung der Metaphysik durch Logische Analyse der Sprache", başlığı altında *Erkenntnis (Vol:2)* adlı dergide yayımlanmıştır. Çevirinin yapıldığı künye: R. Carnap, "The Elimination of Metaphysics Through Logical Analysis of Language", Çev: Arthur Pap, *Logical Positivism*, (ed). A. J. Ayer, The Free Press, 1959, USA.

** Kastamonu Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Elemanı.

bağlantılarını açık bir hale getirdi. Değer felsefesi ve normatif bilimlere içeren metafiziksel alandaki mantıksal analiz, bu alanda ileri sürülen ifadelerin bütünüyle anlamsız olduğunu savlayarak olumsuz bir sonuca ulaştı. Böylelikle, günümüzde önceki metafizik karşıtlarının düşünemedikleri biçimde radikal bir adım atıldı. Eski düşünürlerin metafiziği eleme düşünceleri olduğu doğrudur örneğin, nominalist (adıcı) akımlarda benzer düşüncelerin bulunmasına karşın, metafiziği eleme düşüncelerinin bir amaca ulaşması özellikle çağımızda son on yıldaki mantık alanındaki gelişmelerin sonucunda gerçekleşmiştir.

Metafizik ifadeler olarak adlandırılan ifadelerin anlamsız olduklarını söylediğimiz zaman, bu tanım en dar anlamıyla kullanmıştır. Buna karşın geniş anlamıyla bir ifade ya da soru örneğin, Viyana'da telefon numaraları 3 ile biten kişilerin ortalama ağırlığı ne kadardır? sorusu ya da apaçık bir şekilde yanlış olan '1910 yılında Viyana'da 6 kişi yaşıyordu' ifadesi ya da mantıksal olarak yanlış olan (deneysel olarak değil), 'A ve B kişilerinden her biri diğerinden bir yaş büyüktür' gibi ifadeleri örnek olarak gösterebiliriz. Bu tür ifadeler yararsız ve yanlış olmasına rağmen anlamlıdır; çünkü sadece anlamlı ifadeler (teorik olarak) yanlış ya da doğru olabilirler. Buna karşın belirli bir dilde bir ifade oluşturamayan sözcükler dizisi sözcüğün dar anlamında anlamsızdır. İlk bakışta böyle bir sözcük dizimi bir ifadeymiş gibi görünebilir, bu durumda ona sözde ifade (pseudo-statement) deriz. O halde bizim tezimiz, metafiziksel ifadelerin mantıksal çözümleme yoluyla sözde ifadeler olduğunun açığa çıkarılabileceğini iddia eder.

Bir dil, sözcükler ve söz diziminden, yani anlamı olan bir sözcükler kümesi ile cümle kuruluşuna ilişkin kurallardan oluşur. Bu kurallar cümlelerin nasıl farklı türden sözcüklerden kurulduğunu gösterir. Bu nedenle iki çeşit sözde ifade vardır: ya yanlışlıkla anlamı olduğu düşünülen bir sözcük vardır, ya da mevcut olan sözcükler bir bakıma anlamlıdır, fakat söz dizimine aykırı oldukları için ortada herhangi bir anlam yoktur. Her iki tür sözde ifadenin metafizikte yer aldığını örneklerle göstereceğiz. Daha sonra, tüm bir metafiziğin sahte ifadelerden oluştuğuna ilişkin savımızın hangi gerekçelere dayandığını araştıracağız.

2. Bir Sözcüğün Anlamı

Bir sözcüğün (belirli bir dil içerisinde) anlamı varsa, onun bir kavramı gösterdiği (designate) de söylenir; gerçekte bir anlamı olmadığı halde sözcüğün bir anlamı varmış gibi görünüyorsa, o zaman sözde kavramdan (pseudo concept) bahsetmiş oluruz. Bu türden bir sözde kavramın ortaya çıkması nasıl açıklanabilir? Her sözcük belirli bir şeyi ifade etmek için dile katılmamış mıdır; öyleyse ilk kullanışından itibaren her sözcüğün belirli bir anlamı yok mudur? Bu durumda yerleşik (traditional) dil nasıl olur da anlamsız sözcükleri içerebilir? Şüphesiz başlangıçta her sözcüğün (ilerleyen süreçlerde örneğini göstereceğimiz bazı istisnalar hariç) bir anlamı vardır. Tarihsel gelişim sürecinde bir sözcüğün anlamı

sıklıkla değişir. Ayrıca bir sözcüğün yeni bir anlam kazanmaksızın eski anlamını yitirdiği de olur. Böylelikle de bir sözde kavram ortaya çıkar.

Bu durumda bir sözcüğün anlamı nedir? Bir sözcük hakkından ne tür koşullar sağlanmalıdır ki, onun bir anlamı olsun? (Bu koşulların modern bilimin bir takım sözcük ve sembollerinde olduğu gibi uzlaşmış olup olmaması bizi ilgilendirmiyor) öncelikle sözcüğün sözdizimi belirlenmeli, yani en basit cümle yapısında kendini gösteren türü belirlenmelidir. Bu cümle biçimini o sözcüğün temel cümlesi (elementary sentence) olarak adlandırıyoruz. ‘Taş’ sözcüğü için temel cümle biçimi ‘X bir taştır’ biçimindedir. Bu biçimdeki cümlelerde ‘x’ yerine nesnelere grubundan herhangi bir niteleme yer alır, ‘bu elmas’, ‘bu elma’ gibi. İkinci olarak ilgili sözcüğün temel cümlesi (S) için aşağıda değişik biçimlerde dile getirilen şu sorular yanıtlanmalıdır:

1. ‘S’ ne tür cümlelerden türetilir ve hangi cümleler ‘S’ den türetilir?
2. ‘S’ hangi koşullarda doğru, hangi koşullarda yanlıştır?
3. ‘S’ nasıl doğrulanabilir?
4. ‘S’nin anlamı nedir?

(1) doğru biçimdedir; (2) mantık diline, (3) bilgi kuramı diline, (4) felsefe diline uygun düşer. Wittgenstein filozofların (4) ile öne sürdüklerini ve (2) ile ele aldıklarını şöyle dile getirmiştir: Bir cümlenin anlamı onun doğruluk kriterindedir. [(1) meta-mantıksal ifadedir; duyarların ve söz diziminin kuramı olarak meta-mantığın, yani türetme ilişkilerinin ayrıntılı bir sunumu ise, ileride başka yerlerde yapılacaktır.]

Birçok sözcükte, özellikle de bilimin kullandığı sözcüklerin ağırlıklı bir bölümünde, anlamı başka sözcüklere (yapı, tanım) indirgeyerek elde etmek mümkündür. Örneğin, antropodlar eklemli beden ve birleşmiş uzantılardan oluşan hayvanlardır. Böylece ‘antropod’ sözcüğünün temel cümle biçimi x nesnesi bir antropoddur’ cevabı ile karşılanır. Bu biçimdeki bir cümlenin ‘x bir hayvandır’, ‘x’in eklemli bir vücudu vardır’ ve ‘x eklemli vücut parçalarından oluşmuştur’ cümlelerinin öncüllerden türetilir olması ve bunun tersine, bu cümlelerden her birinin bir diğerinden türetilir olması gerektiği açıktır. Türetilirlik (antropod hakkındaki temel cümlenin türetilirliği) üzerindeki (başka bir deyişle, doğruluk ölçütü, doğrulama yöntemi anlamı üzerindeki) bu belirlemeler ‘antropod’ sözcüğünün anlamını ortaya koymuştur. Bu şekilde dilin her sözcüğü başka sözcüklere, sonuçta da ‘gözlem cümleleri’ veya ‘protokol cümleleri’ denen cümlelerde ortaya çıkan sözcüklere indirgenebilir. Sözcük bu indirgeme ile anlam kazanır. Şimdiye kadar tam olarak çözülememiş ilk cümlelerin (protokol cümlelerinin) biçim ve içeriğine ilişkin soruyu çalışmamızın amacı gereği bir yana bırakabiliriz.

Bilgi teorisinde genellikle ilk cümlelerin ‘verili olan’a gönderme yaptığı söylenir; Fakat verili olanla ne kastedildiği konusunda bir uzlaşma yoktur. Zaman zaman verili olan hakkındaki cümlelerin en basit anlam ve duygu niteliklerini (örneğin; sıcak, mavi, sevinç ve buna benzer şeyler) dile getirdikleri savunulur. Başkaları ise temel cümlelerin bütün deneyimlerin ve bunlar arasındaki benzerlik ilişkilerini dile getirdiği görüşüne eğilim gösterirler; diğer bir görüş ise temel cümlelerin nesnelere bahsettiğini belirtir. Bu görüşlerin çeşitliliğine bakılmaksızın şu kesindir ki, bir sözcük dizimi (sequence) yalnızca protokol cümlelerinden türetilme olanaklarına sahipse bir anlama sahiptir. Bu protokol cümlesinin yapısının ne olduğu önemli değildir, bir sözcük ancak içinde bulunduğu cümlelerin protokol cümlelerine indirgenebilir olması ile bir anlama sahiptir.

Bir sözcüğün anlamı onun kullanım ölçütüyle belirlendiği için, (Diğer bir deyişle, temel cümlelerden türetme ilişkileriyle, doğruluk koşullarıyla, doğrulama yöntemi yoluyla belirlendiğinden) ölçütün belirlenimi o sözcükle ne denilmek istendiği özgürlüğünü ortadan kaldırır. Eğer sözcük kesin bir anlam elde edecekse (receive), onun kullanım ölçütleri mutlaka verilmiş olması gerekir. Fakat diğer taraftan, bu kullanım ölçütünden fazlası da verilemez, çünkü bu ölçüt anlamın belirlenimi için yeterlidir. Anlam ölçütte örtük bir biçimde bulunur, geriye sadece onu açık bir biçimde ortaya çıkarmak kalır.

Farz edelim ki, birisi ‘teavy’ diye yeni bir sözcük uyduruyor (invented) ve ‘teavy’ olan ve olmayan şeylerin olduğunu iddia ediyor. Bu sözcüğün anlamını öğrenmek için ona kullanım ölçütünü sorarız. Belirli bir şeyin ‘teavy’ olup olmadığı somut olarak nasıl öğrenilebilir (ascertain)? Farz edelim ki sorunun muhatabı bize cevap vermesin, ‘teavy’lik için hiçbir deneysel işaret olmadığını söylesin. Bu durumda sözcüğün kullanımını reddedeceğiz. Eğer ki sözcüğü kullanan kişi hangi şeylerin ‘teavy’ hangi şeylerin ‘teavy’ olmadığını, sonlu ve güçsüz insan anlama yetisi için sonsuza kadar bir sır olarak kalacağını söylese, o zaman bunu boş bir konuşma olarak görürüz. Belki o bize, yine de ‘teavy’ sözcüğüyle bir şeyler anlattığını inandırmaya çalışacaktır. Fakat buradan yalnızca onun kimi tasarım ve duyguları bu sözcükle birleştirdiği olgusunu (psikolojik olgusunu) öğreniriz. Bir sözcük bu birleştirme ile anlam kazanmaz. Eğer ki, sözcük için kullanım ölçütleri belirlenmediyse ve sözcüğün içinde bulunduğu cümleler bir şey söylemiyorsa, onlar sahte ifadelerdir.

İkinci olarak yeni bir sözcük olan ‘toovy’ sözcüğünün kullanım ölçütleri verilsin; hatta ‘bu nesne toovydir’ cümlesi ancak ve ancak nesne dörtköşeli ise doğru olsun. (Burada bu ölçütün açık bir şekilde ifade edilip edilmemesi veya sözcüğün hangi gözlemlerden türetildiği, hangi durumlarda onaylandığı ve değillendiği bu bağlamda önemsizdir.) Daha sonra ‘toovy’ sözcüğünün ‘dört köşeli’ sözcüğüyle aynı anlama sahip olduğunu söyleriz. Ama sözcüğü kullananlar, onunla dört köşeli’den başka bir şey kastettiklerini, yine de her dört köşeli nesnenin aynı zamanda ‘toovy’

olduğunu ve her 'toovy' olanın da dört köşeli olduğunu, dört köşeliliğin 'toovy' için yalnızca görünür bir ifade olduğunu, ama toovy'nin kendisinin gizli algılanamaz bir özellik olduğunu söylese onu geçersiz sayarız. Burada kullanım ölçütü saptandıktan sonra, 'toovy' sözcüğünün 'dört köşeli' anlamına geldiğini ve artık bu sözcükle şunu ya da bunu anlatma özgürlüğünün olmadığını kabul ediyoruz. Yaptığımız analizin sonucunu kısaca özetlersek: 'a' herhangi bir sözcük, S(a) ise bu sözcüğü içinde bulunduran temel cümledir. 'a' nın bir anlamı olması için yeterli ve gerekli koşullar aşağıdaki formüllerin her biriyle verilebilir.

1. 'a' için deneysel ölçütler bilinmektedir.
2. S(a)'nın ne tür protokol cümlelerinden türetildiği sağlanmıştır.
3. S(a) için doğruluk koşulları bellidir.
4. S(a)'nın doğrulama yöntemi bilinmektedir.

3. Anlamı Olmayan Metafizik Sözcükler

Metafiziksel sözcüklerin birçoğu yukarıda bahsedilen gereklilikleri yerine getirmediği için, anlamdan yoksun oldukları görülmektedir. Örnek olarak metafiziksel 'ilke' (principle) terimini (bilgi veya temel ilke olarak değil de, varlık ilkesi olarak ilkeyi) ele alalım. Farklı metafizikçiler dünyanın (veya şeylerin, varlığın, varolanların) en üst ilkesinin ne olduğu sorusuna örneğin, su, sayı, biçim hareket, hayat, tin, ide, bilinçsiz olan, eylem ve iyi gibi yanıtlar vermişlerdir. Bu metafiziksel soruda 'ilke' sözcüğünün anlamını bulmak için metafizikçilere 'x y'nin ilkesidir' ifadesinin hangi koşullarda doğru hangi koşullarda yanlış olduğu sorusu sorulmalıdır. Diğer bir deyişle, 'ilke' sözcüğünün tanımını ya da kullanım ölçütlerini soruyoruz. Metafizikçiler aşağı yukarı şöyle yanıtlar: 'x y'nin ilkesidir' demek 'y x'den gelir', 'y'nin varlığı x'in varlığına' dayanır ve 'y x aracılığıyla var olur' demektir. Fakat bu sözcükler belirsiz ve çok anlamlıdır. Çoğunlukla bunların açık bir anlamı vardır. Örneğin, 'x' türünden olay ve şeylerin sıklıkla hep 'y' türünden şeyleri izlediğini (yasalığa dayanan bir art ardalık anlamında nedensellik ilişkisini) gözlemlersek, 'y' olayının x'den geldiğini söyleriz. Fakat metafizikçiler deneysel olarak gözlemlenebilen ilişkileri kastetmediklerini söylerler. Çünkü bu durumda onun metafizik tezleri fizikçilerin deneysel önermeleri ile aynı türden olurdu. 'Ortaya çıkarma' (arising from) ifadesinin genel kullanımda sahip olduğu art ardalık nedensel ilişki anlamını taşımadığı söylenir. Fakat anlam için başka hiçbir ölçüt belirtilmemiştir. Sonuç olarak sözcüğün deneysel anlamından farklı olarak sahip olması gerektiği anlam yoktur. Eğer ki 'ilke' sözcüğünün (ve ona karşılık gelen Yunanca arkhe sözcüğünün) kökensel anlamını düşünürsek, burada aynı sorunu fark ederiz. Sözcük (ilke) açık bir şekilde 'başlangıç' kelimesinin temel anlamından yoksundur. Burada sözcükle zamansal ilk olan değil, metafiziksel açıdan bir ilk olan kastedilmektedir. Fakat bu metafiziksel bakış açısı için gerekli ölçütler

verilmemiştir. Her iki durumda da, ona yeni bir anlam verilmeden onun önceki anlamı eksik bırakılmış ve geriye boş bir kabuk olarak kalmıştır. Bu sözcük daha önceki anlamlı kullanımından farklı zihinsel tasarımlara bağlı kalır; yeni kullanım bağlamında yeni tasarım ve duygulara bağlanırlar. Fakat bununla sözcüğün bir anlamı olmaz ve bir doğrulama yöntemi belirtilmediği sürece de sözcük anlamsız kalmaya devam eder.

Diğer bir örnek ‘tanrı’ sözcüğüdür. Bu sözcüğün farklı alanlardaki farklı kullanımlarını dikkate alarak, dil kullanımı zamansal olarak üç farklı bağlam ve tarihsel döneme ayırmalıyız. Mitolojik kullanımda sözcük açık bir anlama sahiptir. Bu sözcükle, diğer dillerdeki koşut sözcükler gibi, bazen olimpos’da, gökyüzünde ya da yer altında hüküm süren ve güç, bilgelik, iyilik ve mutlulukla az ya da çok donatılmış fiziksel varlıklar belirtilmiştir. Bazen de bu sözcük, insandaki gibi bedene sahip olmayan, fakat yine de görülen dünyanın nesne olaylarında kendini gösteren ve bundan dolayı deneysel olarak doğrulanabilen ruhsal (spiritual) varlıklara işaret eder. Öte yandan metafiziksel kullanımda ‘tanrı’ sözcüğü deneysel alanı aşan bir şeyi gösterir. Sözcük kasıtlı olarak onun fiziksel bağlamından yoksun bırakılmış veya ruhsal varlık fiziksel olana içkin (immanent) kılınmıştır. Yeni bir anlam verilmediği için sözcük anlamsız olmuştur. Fakat sıklıkla metafiziksel alanda ‘tanrı’ sözcüğünün sanki bir anlamı varmış gibi görülür.

Yapılan tanımlara yakından bakıldığında, bunların sözde tanımlar oldukları görülür. Bunlar ya mantıksal bakımdan olanaklı olmayan (kendilerinden daha sonra söz edilecek) sözcük bağlantılarına ya da başka metafiziksel sözcüklere (ilk temel, kesin olan, koşullu olan, bağımsız olan, kendi başına olan vb.) yön gösterir. Fakat bunlar hiçbir durumda temel cümlelerin doğruluk koşullarına dayandırılmazlar. Bu sözcükle mantığın ilk koşulu bile, hatta onun sözdizimsel verilmesine ilişkin koşul, yani onun temel cümledeki yer alma biçimine ilişkin koşul dahi yerine gelmez. Burada temel cümle ‘x bir tanrıdır’ biçiminde olması gerekirdi; fakat metafizikçi bu biçimi değiştirmeksizin ya bütünüyle reddeder, ya da onu kabul ettiğinde ‘x’ değişkeninin sözdizimsel kategorisini ihmal eder. (Kategoriler, cisimler, cisimsel özellikler, cisimler arası ilişkiler, sayılar vb.)

‘Tanrı’ sözcüğünün teolojik kullanımı onun mitolojik ve metafiziksel kullanımları arasında yer alır. Burada sözcüğün kendine özgü bir anlamı yoktur, fakat diğer iki kullanım biçiminden bir diğerine gidip gelinir (oscillation). Bazı teologlar açıkça bir deneysel (bizim terminolojimizde mitolojik) tanrı kavramına sahiptirler. Bu durumda hiçbir sözde ifade yoktur; fakat teologlar için dezavantaj durum, bu yoruma göre teolojik cümlelerin deneysel olması ve buna bağlı olarak da deney bilimleri içinde yer almalarıdır. Diğer teologların dilsel kullanımı ise açıkça metafizikseldir. Başkalarında ise bunlar ister şu, ister bu dil kullanımını, isterse açıkça kavranılamayan iki yanı da sergileyen ifadeler kullanıyor olsunlar dil kullanımı açık değildir.

İncelenen 'ilke' ve 'tanrı' örneklerinde olduğu gibi diğer birçok metafiziğe özgü terim de anlamsızdır. Örneğin; ide, kesin, koşulsuz, sonsuz, varolanın varlığı, varolmayan, kendinde şey, salt ruh, nesnel ruh, öz, kendinde olma, kendinde ve kendisi için olma, taşma, vahyemek, ayırım, ben, ben olmayan vb. Bu ifadelerin hepsi daha önce ele alınan 'teavy' sözcüğü ile aynı karakterdedir. Metafizikçi bizlere deneysel doğruluk koşullarının ortaya konulamayacağını söyler, fakat böyle bir sözcükle yine de bir şey kastettiğini söylerse bununla çeşitli tasarı ve duygularını birleştirdiğini dolayısıyla da sözcüğün bir anlam kazanmadığını biliriz. Böyle sözcükler içeren metafizik ifadelerin hiçbir anlamı yoktur, bunlar hiçbir şey söylemezler, yalnızca sözde ifadelerdir. Onların tarihsel köken açıklamasını daha sonra ele alacağız.

4. Bir Cümlelin Anlamı

Buraya kadar içinde anlamsız sözcükleri barındıran sözde ifadeleri inceledik. Fakat ikinci tür sahte ifadeler de vardır. Bu ikinci tür sözde ifadeler anlamlı sözcüklerden oluşurlar; fakat bu biçimde oluşan cümleler hiçbir anlam ortaya çıkarmazlar. Bir dilin söz dizimi hangi sözcük bağlantılarının kabul edilebilir, hangilerinin ise kabul edilemez olduğunu belirtir. Doğal dillerin gramatik söz dizimi anlamsız sözcük bağlantılarının elenmesi gereğini tam olarak yerine getirememektedir. Örnek olarak aşağıdaki iki sözcük dizisini ele alalım:

1. 'Sezar dır ve'
2. 'Sezar bir asal sayıdır'.

Birinci sözcük dizisi söz dizimine aykırı bir biçimde kurulmuştur. Söz dizimi üçüncü konumda bir bağlacın değil, bir yüklem (eki ile) bir ismin ya da bir sıfatın olmasını gerektirir. Örneğin 'Sezar bir başkomutandır' sözcük dizisi söz dizimine uygun bir biçimde kurulmuştur. Bu anlamlı sözcük dizisi gerçek bir cümledir. Aynı şekilde 2. sözcük dizisi de söz dizimine uygun bir biçimde kurulmuştur, çünkü o da yukarıda bahsedilen cümleyle aynı dilbilgisel yapıya sahiptir. Fakat 2. ifade anlamsızdır. Çünkü asal sayı sayılara özgü bir özelliktir; onun bir kişide olduğu ne yanlışlanabilir (denied) ne de doğrulanabilir (affirmed). Bir (anlamlı) ifade gibi görünen bu ifade hiç bir şey iddia etmez, ne doğru bir önerme durumunu ne de yanlış bir durumu ifade etmediği için, bu sözcük dizisini sahte ifade olarak adlandırırız. Gramatik söz dizimi ihlal edilmediği için, ilk bakışta insan yanlış bir cümleyle uğraştığı gibi yanlış bir düşünceye kapılabilir. Fakat 'a bir asal sayıdır' ifadesi ancak ve ancak hem 'a' hem de '1' olan doğal sayı aracılığıyla bölünebilir ise yanlıştır, burada açıkça 'a' yerine 'Sezar konulamaz'. Bu örnek anlamsızlık kolay fark edilsin diye seçilmiştir.

Birçok metafizik olarak adlandırılan ifadelerde onların sahte ifadeler olduğunu anlamak bu kadar kolay değildir. Gündelik dilde (natural languages)

dilbilgisi kurallarını ihlal etmeden anlamsız bir sözcük dizisi oluşturmanın olanaklı olması, dilbilgisel söz diziminin, mantıksal bakış açısından bakıldığında yetersiz olduğunu göstermektedir. Eğer ki dilbilgisel söz dizimi mantıksal söz dizimine karşılık gelseydi, sahte ifadeler ortaya çıkmazdı. Dilbilgisel söz dizimi sadece isimlerin, sıfatların, fiillerin, bağlaçların sözcük kategorilerini ayırmakla kalmayıp, bu kategoriler içinde mantıksal olarak gerekli olan ayrımları yapsaydı, hiç bir sözde ifade kurulamazdı. Örneğin isimler, cisimlerin sayıların vb. fiziksel objelerin özelliklerini işaret etmelerine göre dilbilgisel olarak farklı birçok sözcük türüne ayrılırdı, 'başkomutan' ve 'asal sayı' sözcükleri dilbilgisel olarak farklı türlerine ait olurdu ve 2'de 1 kadar dile aykırı olurdu. Doğru kurulmuş bir dilde bütün anlamsız sözcük dizisi 1 örneği gibi olurdu. Dilbilgisi aracılığıyla zaten onlar da elimine edilmiş olurdu. Diğer bir deyişle, anlamsızlıktan kaçınmak için, tek tek sözcüklerin anlamına değil, onların sözcük türlerine (söz dizimsel kategori, örneğin, şey, şeyin özelliği, şey bağlantısı, sayı, sayı özelliği, sayı bağlantısı vb.) dikkat etmek gerekmektedir. Eğer ki metafiziksel ifadelerin sözde ifade olduğu tezimiz doğruysa, mantıksal olarak doğru kurulmuş bir dilde metafizik asla dile getirilemezdi. Bu mantıkçıların bugün üzerinde çalıştıkları bir mantıksal söz diziminin kurulması ödevinin felsefi açıdan ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarıyor.

5. Metafiziksel Sahte İfadeler

Metafiziksel ifadeler tarihsel-sözdizimsel kurullarla uyumlu olmasına karşın, söz diziminin ihlal edildiğini gösteren bazı metafiziksel ifade örnekleri ele alalım. Günümüzde Almanya'da en etkili olan metafizik okullardan birkaç cümle seçiyoruz.

"Araştırılması gereken yalnızca varolandır ve bundan başka hiçtir; yalnız varolanın kendisi ve devamıdır - hiçtir; yalnız varolandır ve bunun ötesidir - hiçtir. Bu hiç de ne?...hiç yalnızca değil, yani değilme yüzünden mi var? Yoksa tam tersi mi? Değil ve değilme hiç varolduğu için mi var?...İddia ediyoruz ki: hiç 'değil' ve 'değilmeden' daha öncedir... Hiç nerede arayacağız? Hiç nasıl bulacağız?-- Hiç biliyoruz... kaygı hiçi açığa çıkarır.-- Neden ve niçin koktuğumuz aslında - hiçtir. Aslında: Hiçin kendisi buradaydı.-- Bu hiç de ne?-- hiçin kendisi hiçlikte."

Dilin mantıksal eksikliğine dayanan sözde ifadeler oluşturmanın olanaklılığını göstermek için, aşağıdaki şemayı oluşturduk. I. Gruptaki cümleler hem dilbilgisel hem de mantıksal olarak hatasızdır, yani anlamlıdır. II. Gruptaki cümleler (B3 hariç), dilbilgisel olarak I. Gruptaki cümlelerle tam bir benzerlik içerisindedir. IIA cümle biçimi (soru ve yanıt olarak) mantıksal olarak doğru bir dilin gereklerini uygulayamıyor. Fakat bu cümle biçimi anlamlıdır çünkü doğru bir dile çevrilebilir. Burada IIIA cümlesi, IIA ile aynı anlama sahip olduklarını göstermektedir. IIA cümle biçiminin istenilmeyen olduğu, bizim ondan dilbilgisel olarak hatasız işlemler yoluyla, yukarıdaki alıntıdan çıkarılan anlamsız IIB cümle biçimine ulaşabilmemizle kendini göstermektedir. Bu biçimler III. sütundaki doğru dilde

kesinlikle oluşturulamazlar. Fakat yine de onların anlamsızlığını ilk bakışta fark edemiyoruz, çünkü birisi bunları analogi yoluyla kolayca IB'nin anlamlı cümleleriyle karıştırabilir. Burada dilimizde tanımlanan yanlışlık, mantıksal olarak doğru dile rağmen, anlamlı ve anlamsız sözcük dizileri arasındaki biçimsel benzerliği kabul etmesidir. Sözcüklerden oluşan her cümle sembolik mantık simgeleriyle (notation) yazılmış uygun bir formül ekledik, bu formüller, IA ile IIA arasındaki, amaca uygun olmayan, analoginin ve buna dayanan anlamsız IIB'nin nasıl oluştuğunun açıkça görülmesini kolaylaştırmaktadır.

I. Gündelik Dilin Anlamlı Cümleleri II. Gündelik Dilin Anlamlı Cümlelerinden Anlamsız Cümlelerine Geçiş

A. Dışarıda ne var?

Dışarıda yağmur var

B. Bu yağmurda neyin nesi?

(yani yağmur ne yapmaktadır?)

Bu yağmur üstüne başka ne söylenebilir?

1. Yağmuru biliyoruz.

2. Yağmur yağıyor.

A. Dışarıda ne var?

Dışarıda hiçbir şey yok

B. Bu hiçte neyin nesi?

(Hiç)

1. 'Hiçi arıyoruz'

'Hiçi buluyoruz'

'Hiçi biliyoruz'

2. 'Hiç hiçiyor' Hiç

3. Hiç vardır çünkü.'

Hiç var.

III. Mantıksal Olarak Doğru Dil

A. Dışarıda hiçbir şey yoktur.

$\neg(E_x). Ou(x)$

B. Bu biçimlerin hiçbiri oluşturulamaz

IIB'deki sahte ifadeler daha yakından incelenirse, bazı farklılıklar taşıdıklarını görürüz. (1). türden cümlelerin kuruluşu 'hiç' sözcüğünün hatalı kullanımına dayanır. Çünkü gündelik dilde bir varolmama (negative existential) ifadesini (bak. IIA) formüle etmek için bu biçim kullanılır. Diğer taraftan, doğru bir dilde aynı amaca belirli bir isim değil, cümlenin mantıksal biçimi (bak. IIIA) hizmet eder. IIB2 cümlesinde buna yeni bir şey eklenir, yani anlamsız 'hiç' sözcüğünün ortaya atılması (fabrication) eklenir. Bu nedenle cümle iki açıdan anlamsızdır. Anlamdan yoksun metafiziksel sözcüklerin genellikle metafizikteki metaforik kullanım sonucu anlamını yitirmesiyle ortaya çıktığını daha önce göstermiştik. Fakat burada az rastlanan bir durumla karşı karşıyayız, baştan beri hiçbir anlama sahip olmayan

yeni bir sözcük ortaya atılmaktadır. IIB3 cümlesi de aynı şekilde iki nedenle reddedilmelidir. ‘Hiç’ sözcüğünün bir ad olarak yanlış kullanılmasına bağlı olarak, IIB3 cümlesi de önceki cümleler gibidir. Fakat ek olarak bu cümle bir çelişkiyi de içinde barındırır. Çünkü hiç’i bir nesnenin adı ya da işareti olarak kullanmak mümkün olsaydı, bu durumda bu nesneye kendi tanımında varlık yüklenemezdi, ama (3) cümlesinde yüklenmiştir. Bu nedenle bu cümle baştan anlamsız olsaydı, çelişkili yani saçma olurdu.

IIB’deki cümlelerde bulduğumuz mantıksal hata nedeniyle, Heidegger’in eserindeki ‘hiç’ sözcüğünün normalde olduğundan bütünüyle farklı bir anlama sahip olabileceği tahmininde bulunabiliriz. Orada (Heidegger’in eserinde) kaygının hiçi açığa çıkardığını ve hiçin kendisini kaygıda sunduğunu okuduğumuzda, bu tahmin daha da güçlenecektir. Çünkü burada ‘hiç’ sözcüğü belirli bir duygusal anlayışa (constitution), belki bir dinsel anlayışa veya böyle bir duygunun temelinde yatan herhangi bir şeye işaret eder gibi görünmektedir. Eğer böyle bir durum olsaydı, IIB’deki anılan mantıksal hatalar da olmazdı. Fakat böyle bir yorumun mümkün olmadığını bu bölümün başındaki alıntı cümle göstermektedir. ‘Sadece’ ve ‘başka hiçbir şey’ sözcüklerinin birleşiminden açıkça görülmüştür ki, burada ‘hiç’ sözcüğü olumsuz bir var olma cümlesini dile getirmeye yarayan bir mantıksal ögenin alışlagelmiş anlamına sahiptir. ‘Hiç’ sözcüğünün ortaya atılmasıyla tezin temel sorusu olan: ‘Hiçle ilgili ne olup bitmektedir?’ sorusu gündeme gelir.

Tezin yazarının soru ve cümlelerle mantık arasındaki çelişkinin tümüyle farkında olduğunu gördükten sonra, belki bizim onu yanlış anlamış olabileceğimiz konusundaki şüphelerimiz ortadan kalkacaktır. Hiçe ilişkin soru ve yanıtlar aynı biçimde kendinde anlamsızdır... Her düşünmenin genellikle başvurduğu çelişkiden kaçınma ilkesi, genel mantık, bu soruyu ortadan kaldırır. Bu mantık için daha da kötüsü onun egemenliğine son vermek zorundayız. Bu şekilde hiçe ve varlığa ilişkin soruların alanında anlama yetisinin gücü kırıldığında felsefe içerisindeki mantık egemenliğinin yazgısı hakkında da karar vermiş olur. Mantık fikrinin kendisi temel bir soru sormanın karmaşasında ortadan kalkar. Fakat sağduyulu bilim, mantığa aykırı bir soru sormanın karmaşasını kabul edebilir mi? Bu soruya hazır bir yanıt vardır: Bilimin sözde sağduyuluğu ve üstünlüğü ‘hiç’i ciddiye almazsa gülünç olur. Böylelikle tezimiz için iyi bir dayanak buluruz, metafizikçinin kendisi de kendi soru ve yanıtlarının, mantıkla ve bilimin düşünce biçimiyle uzlaşmadığını ifade edecektir.

Şimdi bizim tezimizle önceki metafizik karşıtları arasındaki fark daha belirgindir. Bizim için metafizik sadece spekülasyon veya peri masalı değildir. Peri masasındaki cümleler mantıkla değil, yalnız deneyle (experience) çelişir. Onlar yanlış olsalar da tamamen anlamlıdırlar. Metafizik, batıl inanç’ da değildir; doğru ve yanlış cümlelere inanılabilir, ama anlamsız sözcük dizilerine değil. Metafiziksel ifadeler çalışma hipotezleri olarak da kabul edilemezler; çünkü bir hipotez sözde ifadelerde olmayan, doğru veya yanlış olabilen deneysel ifadelerden türetilen bir

ilişki sonucu kabul edilir.

İnsan bilgisinin sınırları olarak adlandırılan metafiziği meşrulaştırmak için şu itiraz yapılacaktır: Metafiziksel ifadeler her ne kadar bir insan ya da başka bir sonlu varlık tarafından doğrulanamasa da bizim sorularımıza yüksek ya da mükemmel bir varlığın verebileceği yanıtla ilişkin varsayımlar olarak geçerli olabilirler ve yine de anlamlı olurlar. Bu itiraza karşı şunları dikkate alıyoruz. Eğer bir sözcüğün anlamı dile getirilemiyorsa veya sözcük dizisi sentaks kuralları ile uyumlu değilse, bu durumda birisi bir soru hakkına sahip değildir. (Şu sahte ifadeler üzerinde düşünelim: ‘bu masa teavy midir?’ ‘yedi sayısı kutsal mıdır?’ ‘çift sayılar mı yoksa tek sayılar mı daha karanlıktır?’)

Sorunun olmadığı yerde her şeyi bilen bir varlık da yanıt veremez. Şimdi itiraz eden şunu söyleyecektir: Gören biri bir köre nasıl bir bilgiyi aktarabilirse, bir yüksek varlık da bize belki bir metafizik bilgiyi iletebilir. Örneğin görünen dünyanın bir ruhun görünümü olup olmadığını bildirebilir. Burada neyin yeni bilgi olduğunu düşünmeliyiz. Her şeyden önce yeni bir anlamdan söz eden hayvanlarla karşılaştığımızı düşünebiliriz. Eğer bu varlıklar bize fermat ilkesini kanıtlasaydılar veya yeni bir fiziksel alet icat etseydiler ya da şimdiye kadar bilinmeyen bir doğa yasasını ortaya koysaydılar, bilgimiz onların yardımıyla zenginleşmiş olurdu. Çünkü biz bu tür bir şeyi ancak bir körün tüm fiziği (ve bununla birlikte görenlerin tüm cümlelerini de) anladığı ve sınadığı gibi test edebiliriz. Fakat eğer varsayılan bir varlık bize doğrulayamayacağımız bir şey söyleseydi, onu anlayamazdık da, o bizim için hiçbir iletişim bilgisi sayılmaz, yalnızca çağrışımsal tasarımlar olan, fakat bir anlamı olmayan sesler söz konusudur. Böylece başka bir varlık vasıtasıyla ister daha fazla isterse daha az bir şey bilinmiş olsun bilgimiz yalnızca niceliksel olarak genişler; fakat ilke olarak yeni bir bilgi türü eklenmez. Bizim için kesin olmayan, başka birisinin yardımıyla kesin hale gelebilir; ama bizim için anlaşılmaz, anlamsız olan, o kişi çok bilse bile, başka birisinin yardımıyla anlamlı olamaz. Bu nedenle bize hiçbir tanrı ve şeytan gibi varlıklar metafiziksel bilgi aktaramaz.

6. Bütün Metafiziğin Anlamsızlığı

Analiz ettiğimiz metafizik ifade örneklerinin hepsi yalnızca bir eserden (treatise) alınmıştır. Ama sonuçlar buradakine benzer, hatta diğer metafizik sistemlerin bazıları için de aynı biçimde geçerlidir. Bu eser tamamıyla Hegel’in ifadelerini (saf varlık ve saf hiç bir ve aynıdır) onaylayarak bir göndermede bulunur. Hegel’in metafiziği modern metafizik sistemle aynı mantıksal karaktere sahiptir. Anlatım biçimlerinin türü ve bununla mantıksal yanlışların türü, tartışılan örneklerde az ya da çok sapma gösterse de, aynı şey diğer metafiziksel sistemler için de geçerlidir.

Analiz etmek için önerilen ve farklı metafiziksel ifade örneklerini burada daha fazla örneklendirmeye gerek yoktur. Biz burada sıklıkla işaret edilen hata türleri ile kendimizi sınırladık.

Belki sözde ifadelerde yapılan mantıksal hataların birçoğu, bizim dilimizdeki (ve diğer dillerdeki, ya da en azından çoğu Avrupa dillerinde buna karşılık gelen sözcüklerde) varlık (to be) sözcüğünün kullanımına aktarılan (inflecting) mantıksal hatalardan kaynaklanmaktadır. İlk hata 'varlık' sözcüğünün belirsizliğidir. Bazen bir yüklemden önce bağlaç olarak kullanılmakta (I am hungry), bazen ise bir var oluşa (I am) işaret etmektedir. Metafizikçiler tarafından kötüleştirilen bu durum bu belirsizliği açığa çıkarmamaktadır. İkinci hata, ikinci anlamda yani varoluş anlamındaki fiilin biçiminde yer alır. Sözselsel biçim vasıtasıyla, yüklem olmadığı yerde yüklem var gibi görünmektedir. Şüphesiz uzun zamandan beri varoluşun bir nitelik (property) olduğu bilinir (Kant'ın ontolojik tanrı kanıtlamalarını çürütmesiyle karşılaştırın). Fakat bu noktaya tutarlı bir şekilde ulaşan modern mantığın gelişine kadar değil di: Modern mantık varoluş niteliğini sözdizimsel biçimde ileri sürer, fakat o bir yüklem gibi ve bir nesne işaretini temsil etmez tam aksine yalnızca bir yüklem olarak işlev görür. (Örneğin tablodaki IIIA cümlesi ile karşılaştırın). Antik çağdan beri birçok metafizikçi sözselsel, böylece de 'varlık' sözcüğünün yüklemisel biçimi vasıtasıyla sözde cümlelerin ortaya çıkmasına yol açmışlardır ('ben varım', 'tanrı vardır' gibi).

Bu hatanın başka bir örneğini de Descartes'ın 'cogito ergo sum'unda görürüz. Öncüle karşı yöneltilecek olan materyal itirazları - düşünüyorum cümlesinin tasarlanan olay durumunu ifade edip etmediğini veya esas ilkeleri içerip içermediğine - bakılmaksızın her iki cümleyi de yalnızca biçimsel mantık bakış açısıyla ele almak istiyoruz. Burada iki temel mantıksal hatayı fark ediyoruz. Birincisi ben varım sonuç cümlesinde yer alır. Burada varlık fiili varoluş anlamında kullanılıyor; çünkü bir bağlaç yüklemlessiz kullanılamaz, gerçekten Descartes'ın ben varım'ı hep bu anlamda yorumlanmıştır. Ama bu cümle yukarıda anılan varoluş bir isimle (özne, özel isim) bağlantılı olarak değil de, yalnız bir yüklemle bağlantılı olarak kullanılabilir, mantıksal kuralıyla çelişmektedir. Bir varoluş ifadesi 'a vardır' (buradaki benim, yani 'ben varım' cümlesindeki gibi) biçimini değil, şu ya da bu türden bir şey vardır' biçimini taşır. İkinci hata 'düşünüyorum'dan 'varım'a geçiştir. 'P(a) cümlesinden (P özelliği a'ya aittir) bir varoluş cümlesi türetilcekse, bu cümle varoluşu, öncüllerin 'a' öznesiyle ilgili olarak değil, yalnızca P yüklemine ilişkin olarak kullanılabilir. Ben bir Avrupalıyım cümlesinden ben varım cümlesi çıkmaz; aksine 'bir Avrupalı var' cümlesi çıkar. Düşünüyorum'dan benim çıkmaz, düşünen bir şey var cümlesi çıkar.

Dilimizde bir fiille (varlık veya bulunmak) ifade edilen varoluş durumu kendi başına mantıksal bir hata değildir; yalnızca uygun değildir. Sözselsel biçim kolaylıkla varoluşun sanki bir yüklemmiş gibi yanılışına yol açar. Daha sonra önce incelediğimiz gibi mantık açısından hatalı anlamsız ifade biçimleri ortaya çıkar. Başlangıcından itibaren metafizikte büyük rol oynayan 'varolan' ve 'varolmayan' gibi ifade biçimleri aynı kökenden gelmektedir. Mantıksal olarak doğru bir dilde bu

tür ifade biçimleri oluşturulamaz. Öyle görünüyor ki Yunan örneklerinin yanlış etkisiyle Almanca ve Latince'deki 'seiend' ve 'ens' ifade biçimleri metafizikçilere özgü bir kullanıma dönüştü; bu doğrultuda bir iyileşmenin olduğuna inanılmasına karşın dil mantıksal olarak daha da kötüleştirildi.

Mantıksal sözdizimine ilişkin sıklıkla karşılaşılan ihlallerden birisi de kavram alanlarının karıştırılmasıdır (typeconfusion). Daha önce değinilen hata, yükleyici anlamı olamayan bir sembolün yüklem gibi kullanılmasından kaynaklanmıştır. Burada gerçi yüklem, yüklem olarak kullanılır; fakat farklı bir alanın yüklemi olarak kullanılır. Biz burada tipler kuramı olarak adlandırılan kuralların ihlal edildiğini görmekteyiz. Bunun için gösterilen örnek daha önce ele alınan şu cümledir: "Sezar bir asal sayıdır". Kişi ve sayı isimleri farklı mantıksal alanlara aittirler, örneğin kişi yüklemeleri 'general' ile sayı yüklemeleri ise 'asal sayı' gibi farklı alanlara işaret ederler. Daha önce ele alınan varlık fiilinin kullanımından farklı olarak, alan karıştırma hatası sadece metafizikçilere özgü değildir; bu hata gündelik dilde sıklıkla yapılır. Fakat bu hata gündelik dilde nadiren anlamsızlığa yol açar. Sözcüklerin alan belirsizliği burada kolayca düzeltililebilecek türdendir.

Örnek: 1. 'bu masa diğerinden daha büyüktür', 2. 'bu masanın yüksekliği diğer masanın yüksekliğinden daha büyüktür' 3. burada 1. cümlede kullanılan 'daha büyük' sözcüğü nesnelere arasındaki ilişki için, 2. cümlede ise sayılar arasındaki ilişki için kullanılmıştır; yani iki ayrı sözdizimsel kategori için kullanılmıştır. Burada hata önemsizdir, örneğin bu hata 'daha büyük 1' 'daha büyük 2' yazılarak elimine edilebilir. Cümle 1'in cümle 2 (ve kimi diğer benzerleriyle) ile aynı anlama sahip olduğunun açıklanmasıyla, 'daha büyük 2' 'daha büyük 1' den hareketle tanımlanmış olur.

Gündelik konuşmalarda alan karıştırması (confusion of types) sorun çıkarmadığı için ona pek dikkat edilmez. Hatta bu günlük konuşma dil için uygun bir şeydir; fakat metafizik için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Gündelik dildeki bu şartlar mantıksal açıdan doğru biçimlere çevrilemeyen alan karıştırılmalarının yapılmasına yol açmıştır. Bu türden sahte ifadelerle özellikle Hegel ve Heidegger'in eserlerinde karşılaşmaktayız. Heidegger, dilin birçok özelliklerini ve dilin birçok mantıksal yanlışlarını Hegel'den almıştır. (Örneğin, belli bir biçimde nesnelere ilişkin olabilecek olan belirlemeler, bunun yerine bu nesnelere bir belirlenime ya da 'varlık' veya 'varolma' ya da bu nesnelere arasındaki bir ilişkiye uygulanmaktadır.)

Birçok metafizik ifadenin anlamsız olduğunu gördükten sonra, anlamsız olanları bir kenara bıraktığımızda, metafizikte hala anlamlı ifadelerin olup olmadığı sorunu ile karşılaşırız. Şu ana kadar ulaşılan sonuçlardan, metafiziğin anlamsızlığa düşme tehlikesi olduğu ve eğer metafizik yapılabaksa bu tehlikelerden kaçınmak için çaba gösterilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ama gerçekte durum, metafiziksel ifadelerin anlamlı olmadığıdır. Bu metafiziğin kendine koyduğu vazifeden kaynaklanır: Metafizik ampirik bilimlerin ulaşamayacağı bilgi türünü bulup dizgeleştirmeye (formulate) çalışır.

Daha önce anlamlı bir ifadenin onun doğrulama yönteminde bulunduğunu gördük. Bir ifade sadece kendisinde doğrulanabilir olanı ifade eder. Bu nedenle eğer bir ifade gerçekten bir şey söylüyorsa, yalnızca ampirik bir önermeyi dile getirebilir. Eğer ki ifade, ilkece deney alanının ötesinde ise, ne dile getirilebilir, ne düşünülebilir ne de sorulabilir.

Anlamlı ifadeler aşağıdaki gibi ayrılırlar: İlk olarak, yalnız biçimleri bakımından doğru olan ifadeler vardır (Wittgeinstein'a göre bunlar totolojidirler; bunlar yaklaşık olarak, Kant'ın analitik önermelerine karşılık gelirler.) Bunlar gerçekliğe ilişkin hiçbir şey söylemezler. Mantık ve matematiğin ifadeleri bu türdendirler. Bunlar olgusal içerikli ifadeler değildir, fakat bu türden ifadelerin dönüştürülmesine yardımcı olmaktadır. İkinci olarak bu tür cümlelerin çelişkileri (negations) vardır; bunlar kendilerince çelişkilidir bu nedenle de biçimleri nedeniyle yanlışlardır. Doğruluk veya yanlışlık bağlamında diğer ifadeler ise protokol cümlelerinde bulunur. Bunlar (doğru veya yanlış) ampirik ifadelerdir ve ampirik alana aittirler. Herhangi biri bu kategorilere girmeyen bir cümle kurmak isterse, otomatik olarak anlamsız olacaktır. Metafizik ne analitik önermeler ortaya koymayı ne de ampirik bilimlerin alanına girmeyi istediğinden, ya kendileri için hiçbir ölçüt verilemeyecek bunun sonucu olarak da boş içerikli sözcükler kullanma ihtiyacı duyar, ya da anlamlı sözcükleri öyle bir biçimde bir araya getirmek durumunda kalır ki, ne analitik ne de ampirik bir ifade ortaya çıkar. Her iki durumda da zorunlu olarak sözde ifadeler ortaya çıkar.

Böylelikle mantıksal analiz, deney ötesini ya da deneyüstünü açıklamış gibi gösteren her sözde bilginin anlamsız olduğu yargısını verir. Bu yargı öncelikle saf düşünmeden, saf sezgiden kaynaklanan, deneyi bir kenara bırakabileceğine inanan her türlü sözde bilgiye, her türlü kurgusal metafiziğe ilişkindir. Ama bu yargı aynı zamanda deneyden yola çıkarak kimi özel çıkarımlarla deney dışında ya da deney ötesinde kalanı bilmek isteyen metafizik kuramları da kapsamaktadır. (Örneğin fiziksel olarak kavranılması mümkün görünmeyen organik süreçlere yön veren entelekhia'ya ilişkin yeni vitalist savı; birbirini izleyen belirli düzenliliklerin saptanması hakkındaki 'nedensel ilişkilerin' özüne ilişkin soruyu, kendinde şey hakkında konuşmayı da kapsamaktadır.) Ayrıca aynı yargı her türlü değer ve norm felsefesi için, normatif disiplin olarak her türlü etik ve estetik için de geçerlidir. Çünkü bir değer veya normun objektif geçerliliği (değer felsefecilerinin düşüncelerine göre de) ne deneysel olarak doğrulanır ne de deneysel ifadelerden türetilir; bu nedenle onlar (anlamlı bir cümle olarak) dile getirilemezler. Diğer bir ifadeyle, iyi, güzel ve normatif bilimlerde kullanılan diğer yüklem için, ampirik ölçüt belirtilir ya da belirtilmez. Bu tür yüklemi olan bir ifade ilk durumda bir deneysel olgu yargısı olur, ama bir değer yargısı değildir. İkinci durumda ise bir sözde ifade olur. Bir değer yargısını dile getiren ifade kurulamaz.

Sonuç olarak, anlamsızlık yargısı, genellikle yanlış olarak bilgi kuramsal yönelimler olarak görülen her türlü metafizik akıma, yani realizme (tümevarımcı yöntemin uygulanmasını olanaklı kılan, belirli bir düzenlilik içinde olup bitenleri gösteren deneysel verilerden daha fazla şey söylemek istediği sürece) ve onun karşıtına: öznel idealizme, tekbencilige, fenomenalizme, pozitivizme de (önceki anlamıyla) yüklenebilir.

Bir şey söyleyen bütün ifadeler deneysel ise ve olgusal içeriğe sahipse felsefeye geriye ne kalır? Geriye kalan ne ifade, ne kuram ne de sistemdir; yalnızca bir yöntemdir. Bu da mantıksal analiz yöntemidir. Bu yöntemin nasıl uygulanacağını onun negatif uygulanması ile örneklendirdik. Bu bağlamda bu yöntem, anlamsız sözcükleri (anlamsız sahte ifadeleri) elimine etmeye yarar. Pozitif kullanımında ise bu yöntem anlamlı kavram ve önermeleri açıklığa kavuşturulmasına doğa bilimleri ve matematiğin mantıksal temellendirilmesine yaramaktadır. Bu yöntemin negatif uygulamaları mevcut tarihsel koşul için önemli ve gereklidir. Fakat onun şu andaki pozitif uygulamaları daha verimlidir. Burada detaylı bir tartışmaya giremeyeceğiz. Mantıksal analizin görevi ve mantıksal temelleri araştırma ile ima edilen metafiziğe karşı bilimsel felsefedir.

İfadelerin mantıksal karakteri ile ilgili sorunlara, mantıksal analizin sonucu olarak ulaştık. Örneğin burada bu ve diğer mantık yazılarında oluşan ifadelere yalnızca geçici olarak yanıt verilebilir: bu türden ifadeler kısmen analitik, kısmen ampiriktir. İfadeler ve ifade öğeleri üzerine olan bu ifadeler ise aslında kısmen saf meta-mantığa (örneğin “varoluş simgeleri ile bir isimden oluşan bir dizi tümce değildir) kısmen ise betimleyici meta-mantığa (örneğin “şu ve şu kitabın şu yerindeki sözcük dizisi anlamsızdır”) aittirler. Meta-mantık başka bir yerde irdelenecektir. Burada bir dildeki ifadeler hakkında konuşan meta-mantığın bu dilin kendi içinde formüle edilebileceği görülecektir.

7. Yaşama Yönelik Bir Tutumun İfadesi Olarak Metafizik

Metafiziksel ifadelerin bütünüyle anlamsız olduğu ve hiçbir şey bildirmediklerini belirttiğimizde vardığımız sonuçlara mantıksal olarak katılanları garip bir duygu saracaktır. Eğer ortada sadece yan yana dizilmiş anlamsız sözcüklerden oluşan bir şey varsa, içlerinde olağanüstü beyinlerin yer aldığı farklı çağ ve halklardan birçok insan metafizik için neden bu kadar çaba harcamıştır? Eğer metafizik yanlışlıklar dışında bir şey içermiyorsa, bu yapıtların günümüze kadar okuyucu ve dinleyici üzerinde bu kadar güçlü etki yapması nasıl açıklanabilir? Bu şüpheler, metafiziğin gerçekten kuramsal bir içerik değil de, bir şeyler içerdiği konusunda haklılandırılabilir. Metafiziğin sözde ifadeleri ne olan (öyle olsaydı hakiki ifadeler olurdu) ne de olmayan (öyle olsalardı en azından yanlış ifadeler olurlardı) olgu durumlarının betimlenmesine yararlar. Bu ifadeler aslında kişinin yaşama yönelik genel tutumunun bir ifadesi olarak işlev görürler.

Belki metafiziğin mitolojiden kaynaklandığını farz edebiliriz. Çarptığı kötü masada oturan çocuk öfkeli. İlkel insan kendisini tehdit eden deprem tanrısıyla barışmaya çalışır veya bereket getiren yağmur tanrısına şükranlarını sunar. Burada insanın çevresiyle duyguya dayalı ilişkilerinde kullandığı yarı şiirsel bir ifade olan, doğa olaylarının kişiselleştirilmesiyle (personifications) karşı karşıyayız. Mitolojinin mirası, bir yandan mitolojinin gücünü yaşam için bilinçli araçlarla ortaya koyan ve arttıran şiirde ortaya koyar, diğer taraftan mitolojinin bir sisteme dönüştüğü teolojide ortaya çıkar. Öyleyse metafiziğin tarihsel rolü nedir? Belki metafiziğin sistematik kavramsal düşünme aşamasında teolojinin yerini aldığı düşünülebilir. Teolojinin doğaüstü bilgi kaynaklarının yerini burada doğal deneyüstü bilgi kaynakları almıştır.

Yakından bakıldığında, metafiziğin de, birçok kez değişik biçimlerde, mitoloji ile aynı içeriği taşıdığını görmek olanaklıdır: Metafiziğin de yaşam duygularını içinde bir insanın yaşadığı durumu, çevreye birlikte yaşadığı insanlara, gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflere, başına gelen yazgıya karşı duygusal ve istençsel tavrını açığa vurmak gereksinmesinden doğduğu görülür. Yaşama yönelik bu tutum her şeyden önce bilinçsiz olarak insanın yaptıkları ve söyledikleri ile ortaya konur. Bu tutum insanın yüz hareketlerini hatta hal ve hareketlerini de etkiler. Birçok insan bu görünümünün ötesinde kendi yaşam tutumları için, duygunun yoğun biçimde ve hemen kavranabilir olduğu özel bir ifade biçimleri oluşturmayı isterler. Bu insanlar sanatsal yeteneğe sahipse bir sanat yapıtı ortaya koyarak kendilerini ifade edebilirler.

Birçok yazar (Dilthey ve onun öğrencileri) yaşama yönelik tutumların sanat yapıtının türü ve stiliyle ilişkili olduğunu açıkladılar. (Bu bağlamda 'dünya görüşü' terimi sıklıkla kullanılır: biz taşıdığı anlam belirsizliğinden dolayı onu kullanmaktan kaçındık, bu belirsizlik çözümlememiz için belirleyici olan yaşam tutumu ve kuram arasındaki farkın azalmasına yol açmaktadır). Burada bizim tartışmamız için önemli olan yaşam tutumunu ifade etmek için sanatın uygun olduğu, metafiziğin ise yetersiz olduğudur. Tabii ki herhangi birinin istediği ifadelerden birisini kullanması için temel biri itiraz yoktur. Ama biz bu durumu metafiziksel alanda onun çalışma biçimi vasıtasıyla bir şeyi yaparmış gibi görünmesinde buluruz. Sonuçlar ve öncüllerle yani kuram biçimleri ile ilişkili olan ifade sistemleri söz konusu biçimlerdir. Daha önce de görüldüğü üzere, bu yönde kuramsal içerik kurguları olmamasına karşın varmış gibi üretilirler. Yalnızca okuyucu değil, metafizikçinin kendisi de metafiziğin olgu durumunu betimlediği yani bir şey söylediği sanısından muzdariptir. Metafizikçi içinde doğruluk veya yanlışlığın bulunduğu bir alanda yolculuk yaptığını inanır. Gerçekte metafizikçi hiçbir şey söylemez, fakat o bir sanatçı gibi bir şeyler ifade eder. Metafizikçinin kendisini aldattığını onun ifade aracı olarak dili ve ifade biçimi olarak cümleleri seçmesinde görürüz. Çünkü aynı şeyi kendini yanıltmadan şair de yapar. Fakat

metafizikçiler ifadelerini argümanlarla desteklerler, ifadelerinin içeriklerinin kabul edilmesini ileri sürerler. İfadelerini çürütmeye çalışan farklı metafizikçilere karşı çıkar. Diğer taraftan bir şair şiirlerinde başka şair tarafından ileri sürülen şiirleri çürütmeye çalışmaz. Çünkü kendisi kuram alanında değil de, sanat alanında olduğunu bilir. Belki müzik de yaşam tutumu (basic attitude) için en saf ifade biçimidir. Çünkü müzik bütünüyle nesnellikten bağımsızdır. Metafizikçinin tek bir sistemde ifade etmeye çalıştığı uyumlu duygu veya tutumlar, Mozart'ın müziğinde daha açık bir şekilde ifade edilir. Metafizikçi düalist bir sistemde düalist-destansı yaşam tutumunu ifade ederse, bu tutumu ifade etmede gerekli unsurlardan olan Beethoven'ın yeteneğinden yoksun olduğu için bunu yapabilir mi? Metafizikçiler müziksel yetenekten yoksun müzisyenlerdir. Dolayısıyla onlar kuramsal alanın araçlarıyla çalışma yerine kavram ve düşünceleri birleştirmek yönünde güçlü bir eğilimindedirler. Bir taraftan bu eğilimi bilimsel alanda gerçekleştirmek, diğer taraftan sanatsal ifadeleri memnun etmek yerine, metafizikçi her iki alanı da karıştırır ve yaşam tutumu için yetersiz olan, bilgi olarak bir şey ifade etmeyen bir yapı ortaya çıkarır (produce).

Bizim metafiziğin sanatın yerine geçmek için yetersiz olduğu savımız (conjecture), yüksek derecede sanatsal yeteneğe sahip olan kimi metafizikçiler (örneğin Nietzsche hemen hemen bu tür karıştırma hatasından kaçınmışsa da yine düşmüştür.) tarafından onaylanmış görünmektedir. Onun çalışmasının büyük bir kısmı ağırlıklı olarak ampirik içeriklidir. Örneğin biz burada belirli sanat fenomenlerinin tarihsel çözümlemesi veya ahlakın tarihsel psikolojik çözümlemesini bulmaktayız. Fakat diğerlerinin metafizik veya etikle ifade ettiklerini onun en önemli çalışmasında yani 'zerdüş'te Nietzsche insanları yanılığa sürükleyen kuramsal biçimi değil de, sanatın şiirin ifade biçimini seçer.

